

А. С. Бойко-Гагарін,

доктор історичних наук,
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,
старший зберігач фондів відділу «Музей грошей»,
Управління зв'язків з громадськістю та фінансової обізнаності,
Департамент комунікацій, Національний банк України
вул. Лаврська, 9, корп. 15, м. Київ, 01015, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4610-3665>
email: boiko.gagarin@gmail.com
тел.: +38(066)043-54-10

Л. О. Дубягина,

старший науковий співробітник
сектору редакційно-видавничої та бібліотечної роботи
відділу науково-організаційної роботи
лабораторії науково-організаційного забезпечення
судово-експертної діяльності,
Державний науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр МВС України
вул. Велика Окружна, 4, м. Київ, 03170, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2782-6692>

ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВО В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ:**ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ****ПОВІДОМЛЕННЯ З****2000–2023 рр.: ПРО ПІДРОБЛЕННЯ ГРОШЕЙ У МЕДІА,
ФАЛЬШИВІ РОСІЙСЬКІ РУБЛІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ
ТЕРИТОРІЯХ ПІСЛЯ МОСКОВСЬКОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ**

Анотація. У цьому повідомленні розглядаються основні тенденції у фальшуванні грошей в Україні в новому тисячолітті. Українська гривня і далі технічно вдосконалюється. Підвищується ступінь її захисту. Але і після 2000 р. спостерігаються спроби підроблення банкнот гривні як в Україні, так і за її межами. Зразками для підроблення стають і нові деноміновані рублі Росії, проте введені в обіг рублі Білорусі в Україні практично не трапляються. Разом із підробленням паперових грошових знаків із розвитком цифрових технологій і майданчиків спілкування в Інтернеті змінюються і канали збуту підробок. Особливостей зазнав грошовий обіг на тимчасово окупованих територіях Півдня України, які після повномасштабного вторгнення російських військ 24 лютого 2022 р. не оминув і факт поширення фальшивих російських рублів на Херсонщині, Запоріжжі та Донеччині. Методологічною основою цього дослідження є комплекс загальнонаукових методів: емпіричний (порівняння, вимірювання); емпірично-теоретичний (аналіз і синтез, історичний і логічний, абстрагування, індукція і дедукція); теоретичні (викладення матеріалів від абстрактного до конкретного, інтерпретація, опис тощо). Зважаючи на специфіку дослідження, вагоме місце посідає застосування нумізматичних методів. Наукова новизна полягає у висвітленні новітніх способів поширення фальшивих грошей через соціальні мережі, зокрема й «Телеграм», нанесення настінних написів за допомогою аерозольної фарби тощо. Крім того, розкрито основні тенденції та цікаві факти з історії фальшування грошей в Україні від 2000 р. до сьогодення, що в контексті двох попередніх повідомлень окреслює основні тенденції та процеси, пов'язані з фальшуванням грошей в Україні від здобуття незалежності й дотепер, у фокусі їх історичної складової та колекціонування. Констатовано, що спроба введення окупантами в обіг рубля на територіях тимчасово окупованого Півдня України та Херсонщини була невдалою. Головна причина цього – низький рівень готовності населення окупованих населених пунктів співпрацювати з окупаційною владою та сприяти використанню грошової одиниці ворога. Гучні заяви про перехід Херсонщини та Запоріжжя у рублеву зону можна розцінити не більш як чергові спроби вислужитись новопризначених керівників серед колаборантів перед їхніми очільниками в Кремлі. Невдалі процеси введення рубля у грошовий обіг тимчасово окупованих територій супроводжувався також частими повідомленнями про виявлення фальшивих грошей московського окупанта. Практична значущість полягає у можливості використання викладених матеріалів у дослідженнях історії грошового обігу та кримінальної протиправності, вивчення особливостей кримінальної протиправності в

умовах окупації та війни. Описані сучасні методи спроб поширення злочинцями фальсифікатів грошей стануть у пригоді в розробленні методів протидії їм.

Ключові слова: фальшивомонетництво; підроблення грошей; підроблення національної валюти; медіа; фальшиві гривні; фальшиві російські рублі; збут підроблених грошей.

Вступ

Повідомлення 3 являє собою логічне продовження та доповнення наукової думки, висловленої у статтях «Фальшивомонетництво в незалежній Україні: історичний аспект. Повідомлення 1. 1991–1994 рр.: побутування радянського рубля і введення в обіг карток споживача; поява іноземної валюти та її фальшування; уведення купонів багаторазового використання» (Криміналістичний вісник. 2023. № 1(39). С. 125–148) та «Фальшивомонетництво в незалежній Україні: історичний аспект. Повідомлення 2. 1994–2000 рр.: побутування українського купонокарбованця та введення в обіг гривні, фальшування банкнот гривні та монет копійок; поява серед іноземної валюти євро, нові методи шахрайства» (Криміналістичний вісник. 2023. № 2(40). С. 110–122).

На розвиток порушеної проблематики для подальших наукових розвідок становитимуть інтерес сучасні тенденції окресленого напрямку, досліджувані вітчизняними (in particular, Buhai, & Skurativska, 2020; Lutsyk, 2020; Boiko-Naharin, 2018; Samoilo, & Pecherska, 2020; Hora, & Popovych, 2021; Hora et al., 2023) і зарубіжними фахівцями (for example, Pachón et al., 2021; Huang et al., 2022; Slim, 2022; Błotnicki, 2023; Karataser, 2023).

Матеріали та методи

Під час підготовки цієї статті ґрунтовно проаналізовано науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених, які прямо чи опосередковано вивчали питання, пов'язані з фальшивомонетництвом, зокрема в незалежній Україні. Крім того, в контексті порушеної проблематики проаналізовано публікації в соціальних медіа, у місцевих інформаційних джерелах упродовж травня – липня 2022 р., що регулярно повідомляли про підготовку окупантами до друку та поширення фальшивих рублевих банкнот.

Наукове пізнання процесів фальшивомонетництва не зводиться лише до переліку фактів виявлення підробок, чим характерна більшість присвячених цій темі праць. Поглиблене вивчення передбачає концептуальне та теоретичне осмислення, потребує використання численних наукових методів і різнопланових джерел. Тож, у процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових методів: емпіричний (порівняння, вимірювання); емпірично-теоретичний (аналіз і синтез, історичний і логічний, абстрагування, індукція і дедукція); теоретичні (викладення матеріалів від

абстрактного до конкретного, інтерпретація, опис тощо). Зважаючи на специфіку дослідження, вагоме місце посідає застосування нумізматичних методів.

Для визначення розміру досліджених підробок із музейних і приватних зібрань застосовано методи фізичного вимірювання з використанням електронних пристроїв, зокрема штангенциркуля, а також оптичного обладнання – мікроскопу моделі МБС-10 із оптичним збільшенням до 50–100-кратного розміру. Дослідження паперових грошових знаків в умовах багатократного оптичного збільшення дозволяє встановити будову штрихів, структуру поверхні паперу, метод виготовлення, вимірювання ступеня поглинання фарб папером. Крім загального огляду грошового знаку ефективним для виявлення особливостей рельєфу та дрібних деталей є візуальний огляд у ко-со-спрямованому світлі під кутом падіння світла менше 90°. Такий огляд дає можливість установити спосіб друку. Дослідження об'єкта за наскрізного проходження світла застосовується для виявлення водяних знаків паперових грошових знаків чи цінних паперів. Видимість внутрішніх деталей паперу зумовлене візуальним фіксуванням зміни інтенсивності світла в різних частинах поля знаку. Цей метод є дієвим для виявлення пошкоджень, реставрації, заміни частин, імітації водяних знаків тощо. Для освітлення предметів ефективніше застосовувати світло холодних променів, що не викривляє оптичне сприйняття дійсних кольорів людським оком і фототехнікою (фотоапаратом, сканером). У середовищі колекціонерів застосування тактильного сприйняття паперу та його вигляду у променях світла під кутом також застосовується для уникнення придбання антикварних підробок. Хронологічний метод застосовано для визначення особливостей появи та побутування фальшивих грошей того чи того типу в окремому регіоні, а також за спроби визначення часу виготовлення зразків підроблених грошей.

Мета статті – окреслити особливості висвітлення процесів фальшування грошей у XXI ст. в Україні, а також увести в науковий обіг факти виявлення фальшивого російського рубля на тимчасово окупованих територіях після повномасштабного вторгнення. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати повідомлення в медіа про виявлення фальшивих грошей, кримінальні провадження за такими фактами, а також процеси державної протидії

фальшуванню грошей, визначити особливості цих публікацій; висвітлити процес рублевої окупації територій Півдня України в контексті появи на тимчасово окупованих територіях фальшивих російських грошей.

Результати та обговорення

Аналізуючи публікації в сучасних медіа, спостерігаємо переважання повідомлень про виявлення випадків збуту підроблених грошей, а не їх безпосереднього виготовлення. З-поміж гучних подій – викриття факту ввезення з Угорщини підробок 500 гривень (*V Uhorshchyni drukuvaly falshyvi dolary*, 2015, Serpen 03), що змусило Національний банк України розмістити інформацію на сайті.

Вагомим інформаційним потенціалом у вивченні сучасного стану грошового обігу в Україні вирізняється офіційна сторінка Національного банку України (Shevchuk O., 2019), на дані з якої нерідко посилаються портали новин, повідомляючи про фальшивомонетництво (Shevchuk O., & Voiko-Naharin, 2020).

Так, редакція інтернет-видання «Точка доступу» унаочнила дані Національного банку України про відсоткове співвідношення номіналів виявлених підроблених грошей у національній валюті, засвідчуючи лідерство серед підробок (61 %) із вилучених фальшивих грошей банкнот 500 гривень зразка 2006 р., а також динаміку зростання і зменшення кількості виявлених підробок за номіналами. Крім того, зауважено, що серед загальної кількості готівки частка фальшивих банкнот становила 0,00036 % (тобто на мільйон справжніх банкнот припадало 3,6 фальшивих). І водночас, ґрунтуючись на статистиці, констатовано, що в Україні проти країн ЄС та США показник виявлення фальшивих грошей значно нижчий (*Natsbank opryliudnyv*, 2018, Berezen 05).

Київська преса (*V Uhorshchyni drukuvaly falshyvi dolary*, 2015, Serpen 03) повідомляла про затримання в Угорщині двох фальшивомонетників, які підготували 1000 спеціальних паперових аркушів для друкування фальшивих 200-гривневих банкнот у приватній друкарні в Мікшольці. Затримані зізналися, що вже як пів року виготовляли фальшиві гривні та долари на таємне замовлення з України.

Інформація прес-служби Національного банку України про найчастіше потрапляння підроблених 500 гривень поширювалася й іншими медіа. Для прикладу, 16 березня 2018 р. в інтернет-виданні *pogliad.ua* (Zadnistrovskiy, 2018, Berezen 16) і на чернівецькому порталі *0372.ua* (Simachenko, 2018, Berezen 16) повідомлялося про виготовлення таких підробок із застосуванням копіювальної та комп'ютерної техніки, зокрема лазерних і стру-

минних принтерів, і значно меншої їх частки – поліграфічним способом. При цьому висловлювалися припущення, що громадяни, які виявили такі підробки, намагаються «збути» їх самостійно, а отже по допомогу до поліції звертаються не часто.

В Україні за результатами 2017 р. більшість фальшивих гривневих банкнот, вилучуваних з обігу, становлять купюри номіналом 500 гривень зразка 2006 р. Їхня частка в загальній кількості фальшивих банкнот зросла до 61 %. Реакція на таке повідомлення прес-служби Національного банку України з'явилась у пресі. Водночас набула популярності інформація про статистику появи фальшивих банкнот (станом на 2015 р. на мільйон купюр виявлено 2,7 фальшивих гривень проти 50 для євро). Називалися місця найчастіше зафіксованого збуту підроблених грошей в Україні – аптеки, міський транспорт, АЗС, магазини і ринки. Констатовалося, що в супермаркетах кількість спроб збуту менша, адже в крупних мережах працюють касири, спеціально навчені відрізняти фальшивки, водночас більшість кас оснащена засобами перевіряння справжності банкнот (*Falshivye piatisotki*, 2016, Oktiabr 11, s. 6).

За даними Національного банку України (рис. 1), кількість вилучених фальшивих банкнот гривні 2017 р. становила 0,00036 % загальної кількості готівки, що перебувала в грошовому обігу. При цьому на мільйон справжніх банкнот гривні припадало майже 3,6 їхніх підробок. Для порівняння, у країнах Євросоюзу за підсумками 2017 р. цей показник становив приблизно 33 підроблені банкноти євро. Частка вилучених з обігу фальшивих банкнот номіналом 100 гривень 2017 р. проти 2016 р. зменшилась до 17 %, 50 гривень – до 13 %, 200 гривень – до 7 %, решта (1, 2, 5, 10 і 20 гривень) становила 2 %, зазначають у Національному банку України (*Natsbank opryliudnyv*, 2018, Berezen 05). Більшість вилучених фальшивих банкнот (81 %) виготовляли з використанням копіювальної або комп'ютерної техніки, зокрема струминних і лазерних принтерів, 19 % фальшивок надруковано поліграфічним способом (*Natsionalnyi bank konstatuie*, 2018, Berezen 03).

Національний банк України також наводить дані (рис. 1) про наявність в обігу фальшивої іноземної валюти. Більшість вилучених з обігу підроблених банкнот – долари США (78 %), євро (16 %) і російські рублі (6 %). При цьому найчастіше підробляли іноземні банкноти номіналів: 100 доларів – 94 %, 200, 100 і 50 євро – 40, 21 і 29 % відповідно, а також 5000 і 1000 російських рублів – 71 і 21 %.

Список лідерів серед прототипів фальшування іноземних банкнот надає популярний портал *Liga.net* (Shevchuk S., 2018, April 27) і констатує

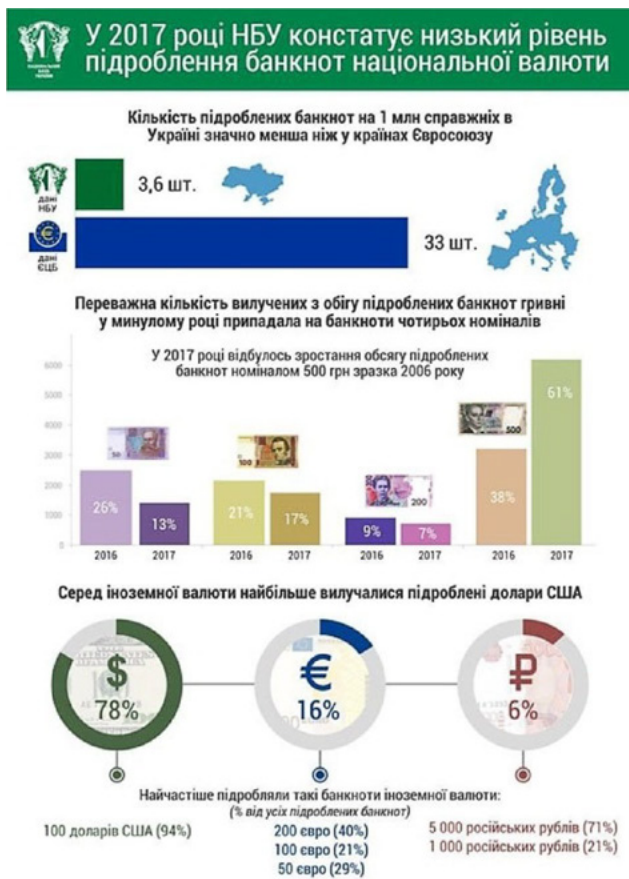

Рис. 1 (Natsbank opryliudnyv, 2018, Berezen 05)

зміну тенденцій в орієнтирах фальшивомонетників, які поступово переходять із фальшування американського долара, підвищуючи свій інтерес до гривні. Проте різко зникає зацікавленість до фальшування євро та російського рубля. За популярністю прототипом для підроблення спочатку названо американські 100 доларів, далі 200 та 50 євро, наприкінці досить дороговартісні банкноти 5000 російських рублів і 100 євро.

На порталі «Народна правда» процитовано (Zhelizniak, 2018, Liutyi 18) інтерв'ю «Сьогодні» з речницею Департаменту захисту економіки Національної поліції України Наталією Калинською. Вона зазначала, що фальшиві банкноти найвищого номіналу в 500, 200 та 100 гривень наразі можна отримати навіть у банкоматах, технічне обладнання яких часто не спроможне виявити підробки. У такому разі потрібно залучати експерта, який здійснить їх огляд в оснащених спеціальній лабораторії. Речниця також згадала про часті випадки шахрайства та обману з використанням сувенірних грошей, які зловмисники намагаються видати за справжні, а також назвала регіони найбільшого поширення підробок – західні області України.

Дійсно, матеріали сайтів багатьох медіа містять свідчення про виявлення фальшивих грошей на Західній Україні. Так, портал 24tv.ua цитує заступника начальника управління – начальника відділу протидії злочинам у фінансовій, банків-

ській сферах та зовнішньоекономічній діяльності Департаменту захисту економіки Національної поліції України Руслана Стрембіцького (*U politsii rozpovily*, 2018, Liutyi 11), який назвав області найчастішого виявлення підробок, серед них Одеська, Закарпатська, Львівська та Волинська. Правоохоронець також стисло окреслив основні відмінні риси фальшивих банкнот: відсутність частини водяних знаків, невідповідність фактури паперу та різниця відчуттів під час дотику.

Інформаційно-аналітичний інтернет-портал Uzhorod.net.ua повідомляє (*Na Zakarpatti*, 2018, Liutyi 13) про масове виявлення фальшивих гривень у банкоматах, що перетворює Закарпатську область на лідера за кількістю випадків виявлення фальшивих грошей. Популярність на шпальтах одразу кількох порталів новин Закарпаття здобув волинянин, який намагався збути фальшиві гроші в Мукачевому. Правоохоронцям також стало відомо, що двоє мешканців Ківерців Волинської області збувають у різних обмінних пунктах міста фальшиві швейцарські франки (*Volynianyn u Mukachevi*, 2018, Liutyi 20), виготовлені за допомогою струминного принтера. Загальну суму збитків оцінено в понад 156 тис. грн (*U Mukachevi cholovik*, 2018, Liutyi 20).

На Волині також відомі непоодинокі випадки вчинення незаконних оборотів із підробленими грошовими знаками мешканцями інших областей України. Наприклад, фальшивомонетники із Дніпропетровщини (*Na Volyni sudyly falshyvomonetnykiv*, 2018, Berezen 22) збували фальшиві 500-гривневі банкноти на автомобільних заправках у Любомльському районі. Під час затримання у них вилучили 12 500 фальшивих гривень зазначеними банкнотами. Вироком Любомльського районного суду чоловіків визнано винними в незаконному перевезенні, зберіганні з метою збуту та в збуті підроблених грошей, а також замаху на збут підробленої національної валюти, вчинених за попередньою змовою групою осіб, і призначено покарання (раніше судимому – у вигляді 7 років і 6 місяців позбавлення волі, раніше не судимому – 6 років позбавлення волі). Жертвою фальшивих грошей став депутат селищної ради с. Іваничі Роман Чипинюк, який отримав фальшиві 100 гривень переказом у логістичній компанії «Нова пошта» (*Volynskomu deputatu na «Novii Poshti»*, 2018, Berezen 21).

Значні суми підроблених грошей і вагомі партії фальшивих банкнот фігурували в матеріалах кримінального провадження щодо фальшивомонетників української столиці. У Києві 30 січня 2018 р. служба безпеки АТ КБ «Приватбанк» затримала чоловіка, який намагався внести до каси банку 300 тис. фальшивих гривень як оплату за

придбаний автомобіль. Керівник служби безпеки зазначив, що отримані клієнтом банку при обміні 11 тис. доларів США у нелегального мініяйла паперові вироби, імовірно, сувенірні, тому збувальнику загрожує обвинувачення лише у вчиненні шахрайства (*U Kyievi sluzhba bezpeky PryvatBanku*, 2018, Sichen 30). З більшою зухвалістю діяв 25-річний киянин, який, домовившись із власником обмінного пункту через Інтернет, намагався збути 11 тис. фальшивих доларів США, упакувавши їх на банківський зразок, при чому частина із них були справжніми (Stets, 2018, Verezen 22).

Проаналізувавши матеріали вітчизняних медіа, можна засвідчити, що найбільш популярними є повідомлення про найпоширеніші прототиби підробок, а також пов'язані з кількістю виявлених фальсифікатів статистичних даних. Як джерела інформації агентства новин частіше ґрунтуються на офіційних повідомленнях Національного банку України, заваж речника Національної поліції України.

Регіонами найбільшої концентрації виявлення фальшивих грошей сьогодні є Західна Україна й Одещина. У процесі затримання збувальників та виробників фальшивих грошей зафіксовано й нестандартні випадки, як-от: спроби підтвердити ігровими грошима свою платоспроможність під час перетину кордону, оформлення грошових переказів через сервіси логістичної компанії тощо. Незахищеними від отримання фальшивих грошей

стали також користувачі банківського готівкового обладнання – платіжних терміналів і банкоматів.

Переважну кількість підробок виготовлено за допомогою струминних принтерів, найбільш популярними прототипами для фальшивомонетників виявилися банкноти номіналом 500 гривень і 100 доларів США, на Закарпатті зафіксовано випадок спроби збуту швейцарських франків, проте євро та російські рублі втрачають привабливість для зловмисників.

Отже, можна констатувати, що значного поширення в Україні набуває такий вид шахрайства, як спроба розрахунку сувенірними грошима. Показово, що серед опрацьованих інформаційних джерел не зафіксовано фактів виявлення фальшивих монет в Україні.

Широко відомі випадки спроби збуту сувенірних паперових грошей як справжніх. Так, у продажу сувенірних крамниць спостерігаємо різну друковану продукцію, що зовні майже ідентична грошовим знакам, за деяким винятком, приміром наявності сторонніх написів на банкноті (рис. 2). Сталими лишаються основні елементи малюнка – портрет, позначення номіналу, легенда тощо. В інформаційному просторі в цьому контексті, як зазначалося вище, привернула увагу ситуація, що сталася з волинським депутатом, який на «Новій пошті» отримав грошовий переказ із фальшивою банкнотою.

Рис. 2

Сувенірна продукція із копіюванням дизайну 500-гривневих банкнот із написом «СУВЕНИР» і «ПОДАРОК»

Сучасні технології вносять свої «прогресивні» корективи у процес реалізування підроблених грошей. Так, паралельно зі збуванням наркотичних засобів і психотропних речовин, заборонених медичних препаратів засобами су-

часних соціальних мереж і сервісів спілкування, зокрема «Телеграм» (який використовує систему шифрування повідомлень, надаючи зловмисникам надію на складність їх пошуку та викриття), серед пропозицій трапляється інформація

і щодо купівлі фальшивих гривень, імовірно за заниженою ціною проти номінальної на великій партії. Зазвичай такі повідомлення наносять на стіни, огорожі аерозольною фарбою або методом зафарбовування спеціального трафарету із додаванням телеграм-адреси (рис. 3), за якою спокушений вчинити кримінальне правопорушення може зв'язатися з кураторами. Прикметно, що часто свідомі громадяни зафарбовують такі повідомлення раніше працівників комунальних служб або відповідного реагування правоохоронних органів.

Рис. 3

Пропозиція збуту фальшивих гривень через телеграм-канал. Київ, вул. Ревуцького, 2019 р.

Отже, із появою у XVII ст. паперових грошей особливої ваги набуває їхній захист. Нові платіжні інструменти створювали з використанням різних елементів захисту – підписів посадових осіб, серії та номеру тощо. Водяний знак, що трапляється

серед найперших засобів захисту, відомий ще з XIII ст. як товарний знак виробників паперу.

У 70–80 рр. минулого століття набули широкого застосування кольорові принтери, копіювальні апарати, сканери, що надало фальшивомонетникам більших можливостей. Емітенти та виробники валют знайшли нові способи захисту готівки. Швейцарська фірма «Sicra S. A.» почала виготовляти спеціальну фарбу на основі воску, яку важко відтворити. Відтоді більшість банкнотних фабрик світу, зокрема Банкнотно-монетний двір Національного банку України, використовують її для друкування грошей.

Система захисту сучасної української валюти не поступається провідним світовим валютам. Кожна із банкнот України має понад 20 елементів захисту різних типів: стрічки, водяні знаки, рельєфний друк. Поєднання багатьох різних позначок і технологій ускладнює фальшування банкноти. Як наслідок, рівень підроблення української валюти стабільно низький – 2020 р. в Україні 5,5, а в ЄС 17 підроблених банкнот на мільйон справжніх. Рівень підроблення банкнот національної валюти в Україні лишається низьким і 2023 р. За інформацією Національного банку України: «за результатами моніторингу 2023 року підробки банкнот гривні нового зразка становлять лише 18 % від загальної кількості підробок, вилучених у банківській системі України. Відповідно на 1 млн справжніх банкнот гривні нового зразка кількість підроблених становила лише 0,4 банкноти» (*Riven pidroblennia banknot, 2024, Berezen 04*).

Найбільш захищена українська банкнота 1000 гривень (рис. 4).

Рис. 4

Сучасна банкнота 1000 гривень 2023 р., уведена в обіг 2019 р., з найбільш ефективними елементами захисту від підроблення. Фото із сайту Національного банку України

Банкнотно-монетний двір Національного банку України постійно працює над удосконаленням технології виробництва гривні. Станом на сьогодні розроблено її чотири технологічні покоління. Останніми десятиліттями на українських грошах використовуються оптично-змінні елементи, відтворені за технологією Spark. Це невеличкі блискучі зображення, що змінюють колір

залежно від кута потрапляння світла. Новим захисним елементом, який технологічно важко відтворити, є «віконна» стрічка, частково введена в товщу паперу.

Аби номінали банкнот гривні можна було розрізнити навіть у темряві, вони мають різний розмір і рельєфні елементи. Графічні знаки відповідають певному номіналу банкноти гривні.

Наприклад, трикутник використовують на банкнотах номіналом 20 гривень.

Банкотно-монетний двір Національного банку України – єдина установа, яка має право виготовляти готівку нашої національної валюти.

Щоб швидко перевірити банкноту, достатньо зробити три прості кроки:

перевірити банкноту на дотик. Банкнотний папір тактильно відрізняється від звичайного, крім того, спостерігається рельєфність зображень із лицьового боку;

подивитися на банкноту проти світла. Перевірити водяні знаки – якщо розглядати банкноту проти світла, з'являється портрет історичного діяча та цифрове позначення номіналу. Перевірити наскрізний елемент. Усі елементи цифрового позначення номіналу банкноти, якщо їх розглядати проти світла, збігаються, доповнюють один одного. Цифрове позначення має бути без розривів і зсувів; змінити кут нахилу банкноти. Коли змінюють кут нахилу банкноти, змінюється напрямок руху фонового зображення стрічки та спостерігається кінетичний ефект на елементі, відтвореному за технологією Spark – поступові зміни та переходи кольорів.

Разом із виготовленням фальшивих грошових знаків також набувало поширення фінансове шахрайство, завдаючи збитків у процесі грошових розрахунків і платежів.

Уже з 1999 р. зафіксовано перші випадки підроблення пластикових платіжних карток в Україні (*Natsionalnyi bank Ukrainy*, 1999, Cherven 29). У доповнення до основних тенденцій у підробленні знаків грошової оплати в незалежній Україні варті уваги процеси фальсифікації цінних паперів, державних лотерей, знаків поштової оплати (поштових марок), документів, які засвідчують оплату вартості проїзду в громадському транспорті тощо.

Утім, підроблення недержавних цінних паперів, білетів будь-якої грошово-речової лотереї відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України має кваліфікуватися як шахрайство, спрямоване на право власності та майно, а не на грошово-кредитну систему (*Verkhovnyi Sud Ukrainy*, 1996, Kviten 12).

Проте слід наголосити, що сьогодні, в умовах повномасштабної війни проти України, на окупованих росіянами територіях через загарбницьку та агресивну політику, зокрема й фінансову, в окремих регіонах спостерігається гуманітарна катастрофа.

Тож, відповідно до постанови Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24 лютого 2022 р. № 18 заборонено будь-які валютні операції з використанням білоруського чи російського рубля, а також перекази чи використання платіжних засобів систем, що

працюють в РФ та РБ – російськими та білоруськими картками заборонено розраховуватись в Україні та здійснювати ними перекази. Рахунки українських банків у рублях заморожені.

Унаочнімо основні факти виявлення фальшивих рублів на тимчасово окупованих територіях України, висвітливши зібраний матеріал у вигляді хроніки.

22 березня 2022 р. У соціальних мережах із посиланням на британську розвідку поширюється інформація, що на Пермській друкарській фабриці запущено процес друкування фальшивих рублів на загальну суму 2,5 млрд. Відповідну вказівку начебто безпосередньо надав директор ФДУП «Гознак» Аркадій Трачук. Перший заступник голови Херсонської облради Юрій Соболевський вважає, що фальшивими рублями окупанти планують розраховуватись із колаборантами в Херсонській, Миколаївській і Запорізькій областях.

24 березня. У Генічеську почали складати списки для видачі заробітних плат і пенсій у рублях. На ринках і в магазинах міста продають товари ще за гривні. Інформаційні джерела не відкидають, що «грошова допомога» виплачується фальшивими грошима.

4 травня. Коментарі щодо введення рубля і тиску на населення Генічеська і Каховки на своїй сторінці у фейсбуку розмістив Юрій Соболевський. Він повідомив про складнощі, які постають перед окупантами, коли ті намагаються зібрати масовку для знімання пропагандистських роликів, натрапляють вони і на спротив, пропонуючи співпрацю підприємцям. Перший заступник облради також акцентував увагу на дивному курсі рубля проти гривні на окупованих територіях, який у середньому коливається в межах 1 до 2, що є додатковим грабунком населення. Крім того, повідомив про виявлення в області фальшивих російських рублів, які значно відрізняються за якістю. Окупанти, за отриманою інформацією, використовують фальшиві рублі для спроб купівлі в місцевого населення предметів розкоші та ліквідних товарів, побутової техніки та ювелірних прикрас. Депутат закликав місцеве населення категорично не приймати в оплату за товари та послуги російську валюту.

26 травня. Побойочись відмови мешканців тимчасово окупованих територій брати до оплати рублі, окупаційна влада погрожує штрафами та розправою, на ринках почали з'являтися провокатори, які намагаються розраховуватись російськими грошима, погрожуючи в разі відмови поскаржитися до військової комендатури. Коментуючи пости в соціальних мережах про введення рубля, місцеві мешканці висловлюють непевність щодо «якості» нібито надрукованих у Росії

спеціально для Херсонщини рублів, про що вже неодноразово повідомлялось у медіа.

9 червня. За статистичними даними пошукових систем, найчастішим запитом від мешканців Херсону постає питання щодо отримання готівки. Адже термінали через відсутність зв'язку не працюють, у банкомати готівку не доставляють, офіційного підкріплення готівкою не відбувається. Мешканці Херсону повідомляють про появу випадків шахрайства з переказами між картками та виявлення фальшивих рублів.

14 червня. Влада Мелітополя, підтримувана окупаційними військами, підтверджує появу в місті фальшивих рублів, але звинувачує в цьому українську сторону, наголошуючи, що в такий спосіб Київ начебто намагається перешкодити рублю як стабільному та офіційному засобу платежу на тимчасово окупованих територіях.

До речі, аналогічна ситуація спостерігалась у 2014 р. в окупованій Донеччині – влада так званої ДНР ввела в обіг фальшиві рублі та звинуватила в цьому Україну. Для «картинки» в медіа навіть провели показову спецоперацію із залученням так званого Центрального республіканського банку та міліції.

23 червня. Мешканці Бердянська повідомляють про отримання пенсії фальшивими рублями – онука місцевої пенсіонерки повідомила в соціальних мережах, що її бабуся отримала виплату в розмірі 10 000 рублів двома 5000-рублевими банкнотами, одна з яких виявилася несправжньою.

20 липня. Знову повідомляють, що в Мелітополі окупанти видавали пенсії фальшивими російськими рублями, адже нестача коштів для її виплати спричинена крадіжками отриманих із Москви сум.

Спроба введення в обіг рубля на територіях тимчасово окупованого Півдня України та Херсонщини була невдалою. Основна причина цього – низький рівень готовності населення окупованих населених пунктів співпрацювати з окупаційною владою та сприяти використанню населенням грошової одиниці ворога. Водночас у переповнених туристами містах Європи російський рубль не приймають в обмінних пунктах.

На окупованих територіях новостворені воюючою адміністрацією провадять руйнівну еконо-

мічну політику, запроваджують у кілька разів завищені податки, кошти від сплати яких надходять переважно до кишень проросійських колаборантів та окупаційної влади.

Гучні заяви про перехід Херсонщини та Запоріжжя в рублеву зону можна розцінити не більш як чергові спроби вислужитися новопризначених керівників серед колаборантів перед їхніми очільниками в Кремлі.

Висновки

У результаті аналізу публікацій у медіа протягом 2015–2021 рр. засвідчено переважання повідомлень про виявлення випадків збуту підроблених грошей, а не їх безпосереднього виготовлення. Констатовано, що серед гучних подій є викриття факту ввезення з Угорщини підробок 500 гривень. Наголошено, що сучасні технології вносять свої «прогресивні» корективи у процес збування підроблених грошей. Так, паралельно зі збуванням наркотичних засобів і психотропних речовин, заборонених медичних препаратів засобами сучасних соціальних мереж і сервісів спілкування, зокрема «Телеграм», поширюються пропозиції купівлі фальшивих гривень за заниженою ціною. Аргументовано, що сучасна українська валюта захищена на рівні провідних світових валют. Кожна із сучасних банкнот України має понад 20 елементів захисту різних типів: стрічки, водяні знаки, рельєфний друк. Поеднання багатьох різних позначок і технологій ускладнює фальшування банкноти. Як наслідок, рівень підроблення української валюти стабільно низький. Узагальнено інформацію про появу на тимчасово окупованих територіях фальшивих російських грошей і в науковий обіг уведено відомі факти у вигляді хроніки для фіксування зазначених даних для майбутніх поколінь.

Подяки

Висловлюємо щирі подяки за допомогу у збиранні інформації та наданні матеріалів члену International banknote society, колекціонеру та краєзнавцю Євгену Лихацькому.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Błotnicki, M. (2023). Considerations devoted to the Polish solution of the statutory threat of punishment for counterfeiting money or its surrogate and crimes related to such counterfeiting against the background of European solutions – *de lege lata* remarks and postulates *de lege ferenda*. *Juridical Tribune*, 12(4), 521–537. DOI: <https://doi.org/10.24818/tbj/2022/12/4.06>
- [2] Boiko-Naharin, A. S. (2018). Repliki inwestytsiinykh monet Ukrainy – potreba kolektsiinoho rynku chy falshyvomonetnytstvo? [The copies of the Ukrainian modern coins – the need of the collector's market or the crime counterfeit?]. *Numizmatyka i falerystyka*, 4, 4–5 [in Ukrainian].

- [3] Buhai, N. O., & Skurativska, A. V. (2020). Vprovadzhennia e-hryvni yak innovatsiinoho platizhnoho instrumentu [Introduction of the e-hryvnia as an innovative payment instrument]. *Internauka. Serii: Ekonomichni nauky*, 11 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-11-6586>
- [4] Falshivye piatisotki. Kak raspoznat poddelnye kupiury i chto delat, esli popalis? (2016, Oktiabr 11). *Itogi i fakty*, 6 [in Russian].
- [5] Hora, I. V., & Popovych, I. I. (2021). Kompleksne doslidzhennia okremykh ob'ektiv sudovo-tekhnichnoi ekspertyzy dokumentiv pry vyrishenni pytannia shchodo vstanovlennia davnosti yikh vykonannia [Comprehensive study of objects of judicial and technical examination of documents in solving issues regarding the establishment of their making]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 63, 288–292 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.50>
- [6] Hora, I., Kolesnyk, V., & Popovych, I. (2023). Aktualni pytannia sudovoi tekhniko-kryminalistychnoi ekspertyzy dokumentiv [Current issues of forensic forensic examination of documents]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 75(2), 163–170 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.26>
- [7] Huang, S.-Y., Mukundan, A., Tsao, Y.-M., Kim, Y., Lin, F.-C., & Wang, H.-C. (2022). Recent Advances in Counterfeit Art, Document, Photo, Hologram, and Currency Detection Using Hyperspectral Imaging. *Sensors*, 22(19), 7308.
DOI: <https://doi.org/10.3390/s22197308>
- [8] Karataser, B. (2023). Counterfeiting Money and Anti-Counterfeit Measures. *Advances in Finance, Accounting, and Economics*, 51–67.
DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-5007-9.ch003>
- [9] Lutsyk, M. V. (2020). Naslidky ta ryzyky vprovadzhennia yevro yak natsionalnoi valiuty v Ukraini [Consequences and risks of euro implementation as a national currency in Ukraine]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Ekonomichni nauky*, 1, 90–99 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2020-1-90-99>
- [10] Natsbank opryliudnyv vrazhaiuchi dani pro falshyvi hroshei v Ukraini (INFOHRAFIKA). (2018, Berezen 05). *Tochka dostupu* [in Ukrainian].
<https://dostyp.com.ua/novini/natsbank-opriliudniv-vrazhaiuchi-dani-pro-fal-shivi-ghroshei-v-ukrayini-infografika/>
- [11] Natsionalnyi bank konstatuie nyzkyi riven pidroblennia banknot natsionalnoi valiuty u 2017 rotsi. (2018, Berezen 03). *Natsionalnyi bank Ukrainy* [in Ukrainian].
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-konstatuye-nizkiy-riven-pidroblennya-banknot-natsionalnoyi-valyuti-u-2017-rotsi>
- [12] Natsionalnyi bank Ukrainy. (1999, Cherven 29). *Lyst* (No 11-311/331) [in Ukrainian].
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_331500-99#Text
- [13] Na Volyni sudyly falshyvomonetnykiv iz Dnipropetrovshchyny. (2018, Berezen 22). *VolynPost* [in Ukrainian].
<http://www.volynpost.com/news/109582-na-volyni-sudyly-falshyvomonetnykiv-iz-dnipropetrovshchyny>
- [14] Na Zakarpatti pochastishaly vyjavlennia falshyvykh hroshei u bankomatak. (2018, Liutyi 13). *Uzhgorod.net.ua* [in Ukrainian].
<http://uzhgorod.net.ua/news/121273>
- [15] Pachón, C. G., Ballesteros, D. M., & Renza, D. (2021). Fake banknote recognition using deep learning. *Applied Sciences*, 11(3), 1281.
DOI: <https://doi.org/10.3390/app11031281>
- [16] Riven pidroblennia banknot hryvni u 2023 rotsi zalyshavsia nyzkym. (2024, Berezen 04). *Natsionalnyi bank Ukrainy* [in Ukrainian].
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/riven-pidroblennya-banknot-grivni-u-2023-rotsi-zalishavsya-nizkim>
- [17] Samoilo, O. F., & Pecherska, I. O. (2020). Pryznachennia i vykonannia sudovo-tekhnichnykh ekspertyz dokumentiv pid chas rozsliduvannia zlochniv, poviazanykh z pidrobkoiu hroshovykh znakiv Ukrainy [Appointment and execution of forensic technical examinations of documents during the investigation of crimes related to counterfeiting of money signs]. *Molodyi vchenyi*, 5(81), 244–247 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-50>
- [18] Shevchuk, O. (2019). Informatsiini mozhlyvosti сайту Natsionalnoho banku Ukrainy v doslidzhenni problem istorii hroshovoho obihu v Ukraini [Information possibilities of the National Bank of Ukraine web-site in research of the history problems of monetary circulation in Ukraine]. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia. Serii: Istorychni nauky*, 8, 320–335 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-8-320-335>
- [19] Shevchuk, O., & Boiko-Haharin, A. (2020). Saity novyn yak dzherelo do vvychennia falshyvomonetnytstva v Ukraini [News web-sites as the source for study of counterfeiting in Ukraine]. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia. Serii: Istorychni nauky*, 10, 423–439 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2020-10-423-439>
- [20] Shevchuk, S. (2018, April 27). Top-5 valiutnykh falshivok. Kakie banknoty poddelyvaiut chashche vsego. *Liga.net* [in Russian].

- <http://finance.liga.net/personal/article/top-5-valyutnyh-falshivok-kakie-banknoty-poddelyvayut-chasche-vsego>
- [21] Simachenko, A. (2018, Berezen 16). V Ukraini naichastishe pidrobliaut same naivyshchyi nominal – 500 hryven. *0372.ua* [in Ukrainian].
<https://www.0372.ua/news/1982976/v-ukraini-najcastise-pidroblaut-same-najvisij-nominal-500-griven>
- [22] Slim, A. (2022). La MDBC e-hryvnia: une monnaie banque centrale en projet. *Revue d'économie financière*, 147, 101–114.
DOI: <https://doi.org/10.3917/ecofi.147.0101>
- [23] Stets, A. (2018, Berezen 22). Meshkanets Kyieva namahavsia zdaty v obminnyku 11 tys. falshyvykh dolariv. *ZAXID.NET* [in Ukrainian].
https://zaxid.net/meshkanets_kiyeva_namagavsya_zdati_v_obminniku_11_tys_falshivih_dolariv_n1452253
- [24] U Kyievi sluzhba bezpeky PryvatBanku vyluchyla velyku partiuu falshyvoi hryvni. (2018, Sichen 30). *Volyn24* [in Ukrainian].
<https://www.volyn24.com/news/97863-u-kyievi-sluzhba-bezpeky-pryvatbanku-vyluchyla-velyku-partiyu-falshyvoi-gryvni>
- [25] U Mukachevi cholovik z Volyni namahavsia zbuty pidrobleni hroshi. (2018, Liutyi 20). *Zaholovok.com.ua (Zakarpattia. Pro holovne)* [in Ukrainian].
<http://zaholovok.com.ua/u-mukachevi-cholovik-z-volyni-namagavsya-zbuti-pidrobleni-groshi>
- [26] U politsii rozpovily, u yakykh oblastiakh Ukrainy naichastishe vyavliaut pidrobleni hroshi. (2018, Liutyi 11). *24tv.ua* [in Ukrainian].
https://24tv.ua/u_politsiyi_rozpovili_u_yakih_oblastyah_ukrayini_naychastishe_viyavlyayut_pidrobleni_groshi_n925081
- [27] Verkhovnyi Sud Ukrainy. (1996, Kviten 12). *Pro praktyku rozghliadu sudamy kryminalnykh sprav pro vyhotovlennia abo zbut pidroblenykh hroshei chy tsinnykh paperiv: postanova Plenumu (No 6)* [in Ukrainian].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-96#Text>
- [28] Volynianyn u Mukachevi obminiuvav falshyvi hroshi. (2018, Liutyi 20). *Volyn24* [in Ukrainian].
<https://www.volyn24.com/news/99109-volynianyn-u-mukachevi-obminyuvav-falshyvi-groshi>
- [29] Volynskomu deputatu na «Novii Poshti» daly hroshovy perekaz iz falshyvoiu banknotoiu. (2018, Berezen 21). *Volyn24* [in Ukrainian].
<https://www.volyn24.com/news/100905-volynskomu-deputatu-na-novij-poshti-daly-groshovyj-perekaz-iz-falshyvoiu-banknotoiu>
- [30] V Uhorschyni drukuvaly falshyvi dolary ta hryvni na zamovlennia z Ukrainy. (2015, Serpen 03). *Ekonomichna pravda* [in Ukrainian].
<https://www.epravda.com.ua/news/2015/08/3/553678/>
- [31] Zadnistrovskiy, O. (2018, Berezen 16). Naibilshe shakhray v Ukraini pidrobliaut piatsotky. *pogliad.ua* [in Ukrainian].
<https://pogliad.ua/news/money/naybilshe-shakhray-v-ukrayini-pidroblyayut-p-yatsotki-351946>
- [32] Zhelizniak, O. (2018, Liutyi 18). Ukrainu zapolonyly falshyvi hroshi. *Narodna pravda* [in Ukrainian].
<https://narodna-pravda.ua/2018/02/18/ukrayinu-zapolonyly-falshyvi-groshi/>

Список використаних джерел

- [1] Błotnicki M. Considerations devoted to the Polish solution of the statutory threat of punishment for counterfeiting money or its surrogate and crimes related to such counterfeiting against the background of European solutions – *de lege lata* remarks and postulates *de lege ferenda*. *Juridical Tribune*. 2023. No 12(4). P. 521–537.
DOI: <https://doi.org/10.24818/tbj/2022/12/4.06>
- [2] Бойко-Гагарін А. С. Репліки інвестиційних монет України – потреба колекційного ринку чи фальшивомонетництво? *Нумізматика і фалеристика*. 2018. № 4. С. 4–5.
- [3] Бугай Н. О., Скуратівська А. В. Впровадження е-гривні як інноваційного платіжного інструменту. *Інтернаука. Серія : Економічні науки*. 2020. № 11.
DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-11-6586>
- [4] Фальшивые пятисотки. Как распознать поддельные купюры и что делать, если попались? *Итоги и факты*. 2016. 11 окт. С. 6.
- [5] Гора І. В., Попович І. І. Комплексне дослідження окремих об'єктів судово-технічної експертизи документів при вирішенні питання щодо встановлення давності їх виконання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. № 63. С. 288–292.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.50>
- [6] Гора І., Колесник В., Попович І. Актуальні питання судової техніко-криміналістичної експертизи документів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. № 75(2). С. 163–170.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.26>
- [7] Huang S.-Y., Mukundan A., Tsao Y.-M., Kim Y., Lin F.-C., Wang H.-C. Recent Advances in Counterfeit Art, Document, Photo, Hologram, and Currency Detection Using Hyperspectral Imaging. *Sensors*. 2022. No 22(19). P. 7308.
DOI: <https://doi.org/10.3390/s22197308>
- [8] Karataser B. Counterfeiting Money and Anti-Counterfeit Measures. *Advances in Finance, Accounting, and Economics*.

2023. P. 51–67.
DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-5007-9.ch003>
- [9] Луцик М. В. Наслідки та ризики впровадження євро як національної валюти в Україні. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : Економічні науки*. 2020. № 1. С. 90–99.
DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2020-1-90-99>
- [10] Нацбанк оприлюднив вражаючі дані про фальшиві гроші в Україні (ІНФОГРАФІКА). *Точка доступу*. 2018. 05 берез.
URL: <https://dostyp.com.ua/novini/natsbank-opriliudniv-vrazhaiuchi-dani-pro-fal-shivi-ghroshi-v-ukrayini-infografika/>
- [11] Національний банк констатує низький рівень підроблення банкнот національної валюти у 2017 році. *Національний банк України*. 2018. 03 берез.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-konstatuye-nizkiy-riven-pidroblennya-banknot-natsionalnoyi-valyuti-u-2017-rotsi>
- [12] Лист Національного банку України від 29.06.1999 № 11-311/331.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_331500-99#Text
- [13] На Волині судили фальшивомонетників із Дніпропетровщини. *ВолиньPost*. 2018. 22 берез.
URL: <http://www.volynpost.com/news/109582-na-volyni-sudyly-falshyvomonetnykiv-iz-dnipropetrovschyny>
- [14] На Закарпатті почастішали виявлення фальшивих грошей у банкоматах. *Uzhgorod.net.ua*. 2018. 13 лют.
URL: <http://uzhgorod.net.ua/news/121273>
- [15] Pachón C. G., Ballesteros D. M., Renza D. Fake banknote recognition using deep learning. *Applied Sciences*. 2021. No 11(3). P. 1281.
DOI: <https://doi.org/10.3390/app11031281>
- [16] Рівень підроблення банкнот гривні у 2023 році залишався низьким. *Національний банк України*. 2024. 4 берез.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/riven-pidroblennya-banknot-grivni-u-2023-rotsi-zalishavsya-nizkim>
- [17] Самойлова О. Ф., Печерська І. О. Призначення і виконання судово-технічних експертиз документів під час розслідування злочинів, пов'язаних з підробкою грошових знаків України. *Молодий вчений*. 2020. № 5(81) С. 244–247.
DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-50>
- [18] Шевчук О. Інформаційні можливості сайту Національного банку України в дослідженні проблем історії грошового обігу в Україні. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія : Історичні науки*. 2019. № 8. С. 320–335.
DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-8-320-335>
- [19] Шевчук О., Бойко-Гагарін А. Сайти новин як джерело до вивчення фальшивомонетництва в Україні. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія : Історичні науки*. 2020. № 10. С. 423–439.
DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2020-10-423-439>
- [20] Шевчук С. Топ-5 валютних фальшивок. Какие банкноты подделывают чаще всего. *Liga.net*. 2018. 27 апр.
URL: <http://finance.liga.net/personal/article/top-5-valyutnyh-falshivok-kakie-banknoty-poddelyvayut-chasche-vsego>
- [21] Сімаченко А. В Україні найчастіше підробляють саме найвищий номінал – 500 гривень. *0372.ua*. 2018. 16 берез.
URL: <https://www.0372.ua/news/1982976/v-ukraini-najcastise-pidroblaut-same-najvisij-nominal-500-griven>
- [22] Slim A. La MDDB e-hryvnia: une monnaie banque centrale en projet. *Revue d'économie financière*. 2022. No 147. P. 101–114.
DOI: <https://doi.org/10.3917/ecofi.147.0101>
- [23] Стець А. Мешканець Києва намагався здати в обміннику 11 тис. фальшивих доларів. *ZAXID.NET*. 2018. 22 берез.
URL: https://zaxid.net/meshkanets_kiyeva_namagavsya_zdati_v_obminniku_11_tis_falshivih_dolariv_n1452253
- [24] У Києві служба безпеки ПриватБанку вилучила велику партію фальшивої гривні. *Волинь24*. 2018. 30 січ.
URL: <https://www.volyn24.com/news/97863-u-kyievi-sluzhba-bezpeky-pryvatbanku-vyluchyla-velyku-partiyu-falshyvoi-gryvni>
- [25] У Мукачеві чоловік з Волині намагався збути підроблені гроші. *Zaholovok.com.ua (Закарпаття. Про головне)*. 2018. 20 лют.
URL: <http://zaholovok.com.ua/u-mukachevi-cholovik-z-volini-namagavsya-zbuti-pidrobleni-groshi>
- [26] У поліції розповіли, у яких областях України найчастіше виявляють підроблені гроші. *24tv.ua*. 2018. 11 лют.
URL: https://24tv.ua/u_politsiyi_rozpovili_u_yakih_oblastyah_ukrayini_naychastishe_viyavlyayut_pidrobleni_groshi_n925081
- [27] Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 № 6.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-96#Text>
- [28] Волинянин у Мукачеві обмінював фальшиві гроші. *Волинь24*. 2018. 20 лют.
URL: <https://www.volyn24.com/news/99109-volynianyn-u-mukachevi-obminyuvav-falshyvi-groshi>
- [29] Волинському депутату на «Новій Пошті» дали грошовий переказ із фальшивою банкнотою. *Волинь24*. 2018. 21 берез.

URL: <https://www.volyn24.com/news/100905-volynskomu-deputatu-na-novij-poshti-daly-groshovyj-perekaz-iz-falshyvoyu-banknotoyu>

- [30] В Угорщині друкували фальшиві долари та гривні на замовлення з України. *Економічна правда*. 2015. 03 серп.
URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/08/3/553678/>
- [31] Задністровський О. Найбільше шахраї в Україні підробляють п'ятсотки. *rogljad.ua*. 2018. 16 берез.
URL: <https://rogljad.ua/news/money/naubilshe-shahrayi-v-ukrayini-pidroblyayut-p-yatsotki-351946>
- [32] Желізняк О. Україну заповнили фальшиві гроші. *Народна правда*. 2018. 18 лют.
URL: <https://narodna-pravda.ua/2018/02/18/ukrayinu-zapolonyly-falshyvi-groshi/>

Стаття надійшла до редакції 27.02.2024

A. Boiko-Haharin,

Dr. Sc. (History),

Associated Professor of Art Expertise University Department,

National Academy of Managing Staff of Culture and Arts

9 Lavrska Str., Kyiv, 01015, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4610-3665>

email: boiko.gagarin@gmail.com

phone: +38(066)043-54-10

L. Dubiahyna,

Senior Research Fellow

Sector of Editorial and Publishing and Library Work

Department of Scientific and Organizational Work

Laboratory of Scientific and Organizational Support,

for Forensic Activity,

State Scientific Research Forensic Centre,

MIA of Ukraine

4 Velyka Okruzhna Str., Kyiv, 03170, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2782-6692>

COUNTERFEITING IN INDEPENDENT UKRAINE: HISTORICAL ASPECT

MESSAGE 3

2000–2023: MEDIA ABOUT THE COUNTERFEITING, FAKE RUSSIAN RUBLES IN THE TEMPORARY OCCUPIED TERRITORIES AFTER THE MOSCOW INTERVENTION

Abstract. This article tells about the main trends in money counterfeiting in Ukraine in the new millennium. The Ukrainian hryvnia continues to improve technically. The degree of its protection increases. But even further, after 2000, attempts to forge hryvnia banknotes were observed both in Ukraine and abroad. The new rubles of Russia are also became the samples for counterfeiting, but forged Belarusian rubles were practically not been found in Ukraine. Along with the counterfeiting of paper money, the development of digital technologies and communication platforms of Internet, the sales channels for counterfeiters are also changing. Money circulation in the temporarily occupied territories of the South of Ukraine after the full-scale invasion of Russian troops on February 24, 2022, did not escape the fact of the spread of fake Russian rubles in Kherson, Zaporizhzhia, and Donetsk regions. The methodological basis of this study is a complex of general scientific methods: empirical (comparison, measurement); empirical and theoretical (analysis and synthesis, historical and logical, abstraction, induction and deduction); theoretical (presentation of materials from abstract to concrete, interpretation, description, etc.). Considering the specifics of the research, the use of numismatic methods occupies an important place. The scientific novelty consists in highlighting the latest ways of spreading fake money through the social networks, including Telegram, applying wall inscriptions with the help of aerosol paint, etc. In addition, the main trends and interesting facts from the history of money counterfeiting in Ukraine from 2000 to the present are revealed, which, in the context of the two previous reports, outlines the main trends and processes related to money counterfeiting in Ukraine from independence to the present, in focus of their historical component and collecting. It was established that the occupiers attempt to introduce the ruble into circulation in the temporarily occupied territories of the South of Ukraine and the Kherson region was unsuccessful. The main reason for this is the low level of readiness of the population of the occupied territories to cooperate with the occupying authorities and promote the use of the enemy's currency. Loud statements about the transition of Kherson and Zaporizhzhia regions to the ruble zone can be regarded as another attempt by the newly appointed leaders to curry favor among collaborators in front of their leaders in the Kremlin. The unsuccessful process of introducing the ruble into the currency of the temporarily occupied territories was also accompanied by frequent reports of the discovery of fake money of the moscowian occupier. The practical significance lies in the possibility of using the presented materials in researching the history of money circulation and criminal illegality, studying the peculiarities of criminal illegality in the conditions of occupation and war. The described modern methods of attempts by criminals to spread counterfeit money will be useful in developing methods of countering them.

Keywords: counterfeiting; money forgery; national currency forgery; media; fake Ukrainian hryvnias; fake Russian rubles; counterfeit money sale.